

Vervolging van roofvogels in Nederland in 2021

Rob G. Bijlsma & Peter W. van Tulden

De beschrijving van de vervolging van roofvogels in 2021 is gebaseerd meldingen en doodvondsten die aan de Politie werden doorgegeven, bij het Central Veterinary Institute (CVI, Lelystad onderdeel Wageningen UR) binnenkwamen, of op de nestkaarten nader werden omschreven (WRN & SOVON). Er werd en wordt geregeld over gerapporteerd (Werkgroep Vogelsterfte 1981, van Ooijen 1985, Spierenburg *et al.* 1989, Quist 1992, Bijlsma 1993, van Lieshout *et al.* 1997, Zoun 2000, 2007, Bijlsma *et al.* 1998-2021, Bos 2011). Dit verslag vormt er de voortzetting van.

Werkwijze

CVI

Vergiftiging, klemmen en afschot worden op gestandaardiseerde wijze door CVI onderzocht. De eerste onderzoeksstap omvat sectie, in een aantal gevallen aangevuld met microbiologisch onderzoek. Macroscopisch onderzoek aan krop- en maaginhoud is van belang bij het vaststellen van vergiftiging en het opsporen van de mogelijke bron en toedracht. Aanwezige hagelkorrels of kogels worden uit het kadaver verwijderd en verzameld als bewijsmateriaal en/of voor eventueel onderzoek op lood. Indien de sectiebevindingen of anderszins verstrekte gegevens vervolgonderzoek vergen, wordt (orgaan)materiaal verzameld voor chemisch-toxicologisch onderzoek. Op basis van de anamnese en de bevindingen van de eerste onderzoeksstap worden inzendingen aangemerkt voor vervolgonderzoek (Zoun 2000, 2007). Na overleg met de inzender wordt of niet chemisch-toxicologisch onderzoek uitgevoerd.

Vanwege de kosten, en ook doordat er meestal een daderindicatie moet zijn (de inzender moet een idee hebben wie de dader is), worden nauwelijks nog dode roofvogels ingeleverd, en indien wel, niet altijd onderzocht op aanwezigheid van gif (afhankelijk van inzender en regio). Ook is het soms lastig om de echte oorzaak van sterfte te achterhalen, wat nogmaals benadrukt dat achterliggende informatie ter plekke verzameld op de plaats van het delict van groot belang is (Jansman 2001). Die informatie moet nauwkeurig beschrijvend zijn, zonder enige vorm van conclusie (dat laatste wordt overgelaten aan degene die autopsie verricht). Het materiaal blijft minimaal een jaar bewaard, en kan op een later tijdstip alsnog worden geanalyseerd als het onderzoek dat vraagt in verband met een gerechtelijke zaak tegen een persoon.

Werkgroep Roofvogels Nederland

De verstoring van roofvogelnesten wordt bijgehouden door de nestcontroleurs. Er wordt gekeken naar sporen rond het nest, zoals klimsporen, afgebroken takken, schotsporen, schade aan eieren of nesten en andere vreemde zaken. Dit wordt op de nestkaart vermeld. Daarnaast worden meldingen en opmerkingen van omwonenden opgetekend; deze kunnen licht werpen op duistere praktijken, zoals verstoringen

van nesten (wat wij zelden zien gebeuren, maar waarvan we de sporen aantreffen), schoten (al dan niet samenvallend met de mislukking van een nest), illegale activiteiten (vaak 's nachts) en bezigheden in houtwallen en op het land (opzettelijk snoeien bij nest, graafwerk idem). De interpretatie van sporen is uitgewerkt in een handleiding (Jansman 2001). Vermeld op de nestkaart dat wat je ziet, niet uitsluitend de conclusie dat een nest door menselijk ingrijpen teloor is gegaan.

Via de veldwaarnemers kwamen veel meldingen binnen van grootschalige bos- en andere werkzaamheden; daarbij worden de bestaande regels vaak genegeerd (ook door overheid en natuurbeschermingsorganisaties, die het werk gewoonlijk uitbesteden aan bosgroepen, met alle gevolgen van dien), of zodanig soepel geïnterpreteerd dat het werk hoe dan ook voortgang kan vinden (zie Bijlsma 2021).

Resultaten

Vergiftiging

Er werden dertien gevallen van vergiftiging geconstateerd (Tabel 1), vooral Buizerds (7, waarvan 4x Coevorden, 1x Hilvarenbeek, 1x Tollebeek en 1x Roggebotzand) en Bruine Kiekendieven (2x Terneuzen, 1x Tollebeek). Bij de gevallen van Coevorden en Hilvarenbeek werden granulaatkorrels aangetroffen die niet nader zijn onderzocht op gifsoort. Ook was er weer een Rode Wouw het slachtoffer, en wel in Overijssel (bij Haarle). Bij een tweede dode Rode Wouw – een vrouw – uit Overijssel (Rijssen-Holten) kon de doodsoorzaak niet worden achterhaald.

Onder het aangetroffen vergiftigde aas bevonden zich een Houtduif en een Bruine Rat, plus resten van vlees.

Tabel 1. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 2021; afschot = zoals vastgesteld door CVI (Bruine Kiekendief), doorschieten van nesten en afschieten van broedvogels is onder nestverstoring gerangschikt. *Causes of death of raptors, inflicted by humans in The Netherlands in 2021 (shot = as determined during dissection).*

Soort <i>Species</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem/kooi <i>Trap</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
Rode Wouw <i>Milvus milvus</i>	1	0	0	0
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	3	0	2	11
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	2	0	0	9
Sperwer <i>A. nisus</i>	0	0	0	6
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	7	1	4	17
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	0	0	0	6
Totaal <i>Total</i>	13	1	6	49

Klem

Op de Genneper Heide, een bosgebied bij Gennep in Limburg, werd op 21 februari 2021 een Buizerd gevonden met zwaar trauma aan beide poten, overeenkomend met

verwonding door een klem (Foto 1). De klem zelf werd niet gevonden. Mogelijk is de vogel hier door de dader gedumpt.

Foto 1. Volwassen Buizerd met afgeklemde poten, Genneper Heide, op 21 februari 2021 (Foto: Dirk Kerkhoff). *Adult Buzzard presumably killed by leg trap, Genneper Heide, 21 February 2021.*

Afschot

Afschot werd door het CVI zesmaal vastgesteld (Tabel 1), en wel 2x bij Bruine Kiekendief (beide gevonden bij Veere) en 4x bij Buizerd (3x bij Epe, in Gelderland, 1x bij Swifterbant in Oostelijk Flevoland). Op de nestkaarten werd eenmaal een doorgeschoten nest bij Havik gemeld (in Groningen, mislukt in de eifase, geboekt onder nestverstoring).

Nestverstoring

Nestverstoringen zijn schering en inslag bij de meer algemene roofvogelsoorten van Nederland (Tabel 1). Steeds vaker wordt op de nestkaarten melding gemaakt van bosbouwactiviteiten (vellen, kaalkap, dunnen) in de maand waarin voor havik en Buizerd eileg van start kan gaan (maart) of daaraan voorafgaande. Zelfs als een nest(boom) wordt gespaard, wordt vaak vermeld dat mutilatie van de directe omgeving samenviel met uitblijvend hergebruik van het uitgespaarde nest (het omgekeerde kwam trouwens ook voor: hergebruik in een kaalgekapt nestbos). Nestverstoringen zijn ook steeds vaker het bij-effect van andere werkzaamheden en activiteiten, samenhangend met sloop, bouw of verbouw van woningen of kassen in de broedtijd (roofvogels broeden geregeld pal naast huizen of boerderijen, wat niet alle bewoners door hebben), wegebouw en -onderhoud, padenaanleg in bossen en parken, toenemende bezoekersaantallen (in tijden van corona niet misselijk) en georganiseerde toestanden rond wandeltochten, MTB-gedoe (Natuurmonumenten propageert dat zelfs als manier om wild weg te jagen van plekken waar ze lastig zijn voor automobilisten), festivals en andere bijeenkomsten (ook in natuurgebieden, gefaciliteerd door terreineigenaren).

Discussie

De 3034 ingezonden nestkaarten (tot en met 31 januari 2022) beschouwen we als een representatieve steekproef van de Nederlandse roofvogelbevolking. Net als in eerdere jaren werden er per soort forse steekproeven getrokken uit het totale aantal paren dat Nederland telt; afhankelijk van de soort gaat het om 7-20% van de landelijke populatie, in het algemeen redelijk goed gespreid over het land.

Tabel 2. Berekening van het totale aantal nestverstoringen in Nederland in 2021, waarbij 1 = aantal ingestuurde nestkaarten, 2 = aantal nestverstoringen op nestkaarten, 3 = percentage verstoorde nesten, 4 = maximum aantal paren in Nederland in 2013-15 (Hustings & Koffijberg 2018), en 5 = aantal berekende nestverstoringen in Nederland op basis van kolommen 3 en 4. *Calculation of the number of deliberately destroyed nests in The Netherlands in 2021, with 1 = no. of nest cards, 2 = number of destroyed nests on nest cards, 3 = percentage of destroyed nests based on columns 1 and 2, 4 = population size in The Netherlands in 2013-15 (after Hustings & Koffijberg 2018), and 5 = calculated number of destroyed nests in The Netherlands based on columns 3 and 4.*

Soort Species	1	2	3	4	5
Bruine Kiekendief <i>C. aeruginosus</i>	228	12	5.3	1050	56
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	336	9	2.7	2100	57
Sperwer <i>A. nisus</i>	275	6	2.2	3300	73
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	963	17	1.5	13500	203
Torenvalk <i>F. tinnunculus</i>	971	7	0.7	5000	35

De verhouding verstoord/niet-verstoord op de nestkaarten is over de Nederlandse populaties van de respectievelijke soorten omgeslagen (Tabel 2). Die extrapolatie levert een landelijk totaal van 424 opzettelijke nestverstoringen op, waarvan het merendeel betrekking heeft op Buizerds (enkele 100-en). Van Bruine Kiekendieven, Haviken, Sperwers en Torenvalken moeten van elk tientallen nesten zijn verstoord. Mogelijk dat de beperkingen rond Covid-19 hebben geleid tot meer verstoringen (meer activiteiten rond huis en in natuurgebieden, geregeld nadrukkelijk genoemd).

Een geval apart betreft de dood van een jonge Zeearend, gevonden op 23 april in Groningen, fors besmet met vogelgriep (aviaire influenza), maar tevens stevig verbloed. De verbloeding zou zijn veroorzaakt door het bepikken van het jong door een oudervogel, in gang gezet door afwijkend gedrag van het jong (mededeling boswachter Het Groninger Landschap); of dat echt zo was, of daadwerkelijk de reden, is onmogelijk in te schatten. Hoe dan ook was niet de zware infectie met vogelgriep de doodsoorzaak, maar de verbloeding (op basis van de sectie).

Summary

Bijlsma R.G. & van Tulden P.W. 2022. Raptor persecution in The Netherlands in 2021. De Takkeling 30: 45-49.

Persecution in The Netherlands was recorded via autopsies of raptors found dead in the field, and by checking nests for human-caused failures. Poisoning was recorded

thirteen times (1x Red Kite, 3x Marsh Harrier, 2x Goshawk, 7x Buzzard). Shooting was diagnosed as the cause of death in 2 Marsh Harriers and 4 Buzzards. Human-disturbed nests were recorded 49 times, with Buzzards the most frequent victim. Based on the sample of 3034 raptor nests, and the relative frequency of species-specific nest destruction, it is calculated that at least 424 nests must have been disturbed or destroyed in 2021, intentionally or as collateral damage caused by management measures (especially in nature reserves), farming, construction, maintenance and recreation. The frequency of disturbance was exacerbated by a Covid-19 related steep increase of activities around homes and in nature reserves.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R. 2021. Kerken van goud, dominees van hout: over de verwording van de Nederlandse natuurbescherming. Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen.
- Bijlsma R.G. *et al.* (van Kuik H., Schipperijn J., van Swieten R., Zoun P. & van Tulden P.W.) 1998-2021. Vervolg van roofvogels in Nederland in 1997-2017. De Takkeling 6: 54-61, 7: 52-58, 8: 52-59, 9: 53-60, 10: 49-55, 11: 55-63, 12: 55-63, 13: 57-64, 14: 102-118, 15: 39-47, 16: 56-64, 17: 51-55, 18: 34-40, 19: 52-57, 20: 46-52, 21: 49-56, 22: 55-59, 23: 52-60, 24: 61-66, 25: 61-66, 26: 48-53, 27: 46-50, 28: 48-53, 29: 49-53.
- Bos N. 2011. Bijdrage van Friesland aan de vervolging van broedende roofvogels in Nederland in 2000-09. De Takkeling 19: 58-65.
- Hustings F. & Koffijberg K. (red.) 2018. Vogelatlas van Nederland: broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos, Utrecht/Antwerpen.
- Jansman H. 2001. Herkenning en opsporing van roofvogelvervolging. Tweede herziene druk. Werkgroep Roofvogels Nederland, Appelscha.
- Lieshout H. van, Schipperijn J., Zoun P. & Bijlsma R.G. 1997. Roofvogelvervolging in Nederland in 1996. De Takkeling 5(1): 43-51.
- Ooijen A.J. van 1985. Roofvogelvervolging in Nederland. Nederlands Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Quist M. (red.) 1992. Roofvogels: bedreigend of bedreigd? Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland, Appelscha.
- Spierenburg T.J., Zoun P.E.F. & Smit T. 1989. Poisoning of wild birds by pesticides. *In*: Baars A.J. & Over H.J. (red.), Wild bird mortality in the Netherlands 1975-1989: 23-29. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels/Centraal Diergeneeskundig Instituut, Lelystad/Zeist.
- Werkgroep Vogelsterfte 1981. Zwartboek roofvogelsterfte. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Zoun P.E.F. 2000. Onderzoek naar de doodsoorzaken van wilde fauna ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen. Verslag over 1998. ID-Lelystad Rapport no. H99-2511. ID-Lelystad, Lelystad.
- Zoun P.E.F. 2007. Onderzoek naar de doodsoorzaken van inheemse wilde fauna. Verslag over 2006. CIDC-Lelystad, Lelystad.

Adressen:

RGB: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl

PWvT (Centraal Veterinair Instituut, CVI): Postbus 65, 8200 AB Lelystad, peter.vantulden@wur.nl